

2007'de Tarım ve Hayvancılık

2007'de tarıma IMF-Dünya Bankası destekli tasfiye programının yanı sıra küresel ısınmanın yol açtığı kuraklık damgasını vurdu. Tarımsal üretim düştü, katma değer küçüldü, ithalat patladı, küçük üreticiliğin tasfiyesi hızlandı. Yani, 2007 tarım ve hayvancılıkta kayıp bir yıl oldu.

Dr. Necdet Oral

Türkiye tarımında 2000'li yılların başından beri IMF-Dünya Bankası destekli tasfiye politikaları uygulanıyor. TMO'nun, kooperatif birliklerinin piyasaya müdahale güçleri azaltılıyor, tarımın yapısal sorunlarına çözüm üretilmiyor, üstelik bütçeden tarıma ayrılan destekler giderek kısıtlanıyor. 2007 yılında tüm bunların üzerine bir de küresel ısınmanın yol açtığı, doğal afet boyutuna ulaşan kuraklık eklendi. Bu nedenle çiftçiler birçok üründe çok önemli zararlara uğradılar; tarım sektöründe 2007'nin Ocak-Eylül döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 5,6'lık bir küçülme yaşandı. Kısacası 2007'de tarıma uygulanan tasfiye programının yanı sıra küresel ısınmanın yarattığı kuraklık damgasını vurdu.

Küresel kuraklık tarım politikalarını değiştiriyor

Burada özellikle Çin, Hindistan gibi kalabalık nüfuslu ülkelerin her yıl yükselen gıda taleplerinin yanı sıra yaşanan küresel kuraklığın, birçok ülkeye tarımın stratejik bir sektör olduğunu yeniden hatırlattığını ve çoğu ülkenin tarım politikalarını liberal söylemlerin aksine, artık bu gerçekliğe göre değiştirdiğini belirtmek gerekiyor. Bu çerçevede günümüze kadar çiftçilerini üretimden vazgeçirmeye dayalı politikalar izleyen AB, şimdi hızla üretimi teşvik edici politikalara dönmekte. Bu kapsamda süt üretiminde uygulanmakta olan kısıtlamaları kaldırıyor, buğdayda yüzde 10 nadas koşulundan vazgeçiyor. Fransa Tarım Bakanı ise yıllarca hakir görülen çiftçiliğin yeniden önem ve saygınlık kazandığını vurguluyor. Oysa Türkiye'de kuraklığın üretimde yarattığı tahribatın sonuçlarına rağmen, "tarımda dönüşüm" adı altında başlatılan tasfiye politikaları aynen sürdürülüyor. Bu politikalar demeti Paul Wolfowitz tarafından "Dünya Bankası'nın başarı örneği" olarak değerlendiriliyor¹

2007 yılında tarım ve hayvancılık sektörüne damgasını vuran önemli gelişmeler ana başlıklarıyla şöyle değerlendirilebilir:

Küresel ısınmanın tarımdaki zararı 5 milyar dolar

2007 yılında yaşanan meteorolojik kuraklık daha sonra tarımsal kuraklığa dönüşmüş, bu nedenle çiftçiler birçok üründe çok önemli zararlara uğramışlardır. Tarım ürünlerinde meydana gelen zarar dikkate alındığında, kuraklığın doğal afet boyutuna ulaştığı söylenebilir.

Türkiye Ziraat Odaları Birliği'ne (TZOB) göre kuraklığın çiftçilere toplam zararı 5 milyar YTL dolayındadır. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı ise zararın 2,5-3 milyar YTL arasında olduğunu açıklamıştır. TÜİK'in ürün bazında yaptığı çalışmaya göre; üretim kaybı buğdayda yüzde 13,3; arpada yüzde 22,4; kuru fasulyede yüzde 18,2; mercimekte yüzde 10,1; ayçiçeğinde yüzde 22,8; şekerpancarında yüzde 10,9, pamukta yüzde 10,5; fındıkta yüzde 19,8'i bulmuştur.

¹ <http://www.birgun.net/bolum-59-haber-34265.html>

Hububat rekoltesi 5 milyon ton azaldı

TÜİK tarafından 2,8 milyon tonu buğdayda olmak üzere, toplam hububat rekoltesinde 5 milyon ton düşüş tahmin edilirken; yurtiçi ihtiyacın karşılanması, fiyatların dengelenmesi amacıyla ve makarna sanayicilerinin isteği üzerine buğday ihracı kayda bağlı ürünler listesine alınırken, ithalatındaki gümrük vergisi düşürüldü.

28 Kasım'da Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu kararına göre gümrük vergileri hububatta yüzde 60-130 düzeyinden yüzde 5-8'e, mısırdaki yüzde 130'dan yüzde 35'e indirildi. Böylelikle TMO, 25 Eylül'de yayımlanan karara göre gümrük vergisinden muaf ithalat yaparken, özel sektöre de doğrudan ithalat yapma imkânı getirilmiş oldu.

Mısırdaki çiftçiyi bitirecek indirim

Türkiye'de ortalama 3,7 milyon ton mısır üretilmesine karşılık ihtiyaç 3 milyon ton dolayında, yani ihtiyacın üzerinde üretim yapılıyor. Mısır tarımında en son hasat Güneydoğuda gerçekleştiriliyor. Hasat bitmek üzereyken mısır ithalatındaki gümrük vergisini yüzde 130'dan yüzde 35'e indiren karar yayımlandı. Üreticiye gösterilen ithalat sopası olarak değerlendirilen ve başta yem sanayicileri olmak üzere kimi kesimlerin etkin olduğu bu kararın çiftçiyi üretimden uzaklaştıracağı ortadadır.

Dünya mısır pazarını elinde tutan ABD, Çin, Brezilya, Meksika gibi ülkeler daha fazla üretme, pazara hakim olma yolunda sübvansiyon bir yana GDO'lu tohumlarla üretime varıncaya kadar çeşitli yöntemler geliştirmelerine karşılık, Türkiye çiftçisini ucuz ithalat baskısı ile tehdit ediyor.

Bakliyat üretiminde büyük çöküş

Uygulanan yanlış politikalar ve etkisi özellikle 2007'de hissedilmeye başlanan kuraklık nedeniyle bakliyat üretimi her geçen yıl biraz daha düşüyor. 1990-2006 yıllarını kapsayan dönemde nohut ekim alanı yüzde 64 azalarak 878 bin hektardan 558 bin hektara, mercimek ekim alanı yüzde 49 azalarak 905 bin hektardan 440 bin hektara geriledi. En dramatik azalma ise yeşil mercimekte gerçekleşti; ekim alanı 276 bin hektardan 53 bin hektara düştü, yani yüzde 81 oranında azaldı. Aynı şekilde 1990-2007 yılları arasında nohut üretimi 860 bin tondan 512 bin tona, kırmızı mercimek üretimi 630 bin tondan 527 bin tona, yeşil mercimek üretimi ise 216 bin tondan 32 bin tona düştü. Bir zamanlar "yoksulun geleneksel yemeği" olan kuru fasulye üretimi bile yüzde 25 azalarak 210 bin tondan 160 bin tona geriledi. Buna karşılık fiyatlar bir yılda iki katına çıktı.

Ayçiçeğindeki azalma yağ fiyatlarına yansıtacak

2006'da 1 milyon ton dolayında gerçekleşen ayçiçeği tohumu üretimi 2007'de 750-800 bin tona düştü. Bu, önceki yıl 400-500 bin ton tohum ithal edilirken, bu yıl 600-700 bin ton tohum ya da karşılığı 240 bin ton ham yağ ithal etmek anlamına geliyor. Rekolte düşüşü doğal olarak yağ fiyatlarını da ansıyacak.

Pamukta gidiş 1 milyon tonluk ithalata doğru

Pamuk yılda 24 milyar dolarlık getirisiyle 200 bin çiftçiyi ve toplam 2 milyon insanı doğrudan ilgilendiriyor. Gübre, mazot gibi maliyetlerin artmasına bağlı olarak 1990'lı yılların ortasında 750 bin hektar olan pamuk ekim alanları günümüzde 550 bin hektara kadar geriledi. Pamukta yüzde 60'lık payı ile GAP birinci üretim bölgesi haline geldi. Üretim üçte birini tek başına Şanlıurfa karşılıyor. Buna karşılık Ege ve Çukurova'da üretim neredeyse yarı yarıya azaldı.

Türkiye'nin yıllık pamuk ihtiyacı 1,7 milyon ton dolayında. 2007/2008 sezonunda üretimin 750 bin ton olduğu tahmin ediliyor. Bu durumda 1 milyon tonluk pamuk ithalatı zorunlu gözüküyor. Türkiye pamukta zaten Çin'den sonra ikinci büyük ithalatçı konumunda.

Gübre fiyatları ortalama yüzde 56 zamlandı

Gübre tarımsal üretimde verimlilik ve kalitenin artırılmasında başta gelen girdilerinden birisi. Kamuya ait gübre fabrikalarının tamamının özelleştirilmesi ile gübre fiyatları fahiş oranlarda arttı; çiftçi giderek daha az gübre kullanır duruma geldi. Ayrıca kimyasal gübrede üretim yerine ithalat tercih edilmeye başlandı. Nitekim 2002 yılında 1,7 milyon ton olan gübre ithalatı 2006 yılında 1 milyon tonluk bir artışla 2,7 milyon tona yükseldi. Enflasyonun tek haneli olduğu, dövizin sürekli düştüğü 2007 yılında ise gübre fiyatlarındaki ortalama zam yüzde 56'yı aştı. Konunun uzmanları bu fiyatlarla gübre kullanmanın zor olduğunu, dolayısıyla verimin düşeceğini; bu düşüşün kuraklığın etkisinden bile fazla olacağını belirtiyorlar.

Üreticilerin yem maliyetleri fahiş oranda arttı

Hayvancılık işletmelerinin girdilerinin yüzde 75'ini karma yem oluşturuyor. Üreticilerin her yıl yaşadığı sorunların başında yem fiyatlarında yaşanan artışlar geliyor. 2006'da kilosu 30 Ykr dolayında olan yem fiyatları 2007'de yüzde 100 artarak 60 Ykr ve üzerine çıktı. Böylelikle üreticilerin yem maliyetleri ciddi oranda arttı.

GDO'lu ürünlerin ithalatı sürdürüldü

Türkiye'ye bugüne kadar hukuk dışı yollardan milyarlarca dolarlık GDO'lu ürün girdiği bir gerçek. 2007'de Bandırma limanından GDO'lu mısır ithal edildi, ancak bu konuda Tarım ve Köyişleri Bakanlığı sessiz kalmayı tercih etti. Ekoloji Kolektifi ve Tüketici Hakları Derneği gümrüklerden aldığı mısırlarda yaptırdığı analizlerde GDO bulunduğunu tespit ederek kamuoyunu uyardı.

Buna karşılık Bakanlık, GDO ve GDO'lu ürünlerin ithalatı, işlenmesi ve kontrolüne ilişkin hususların düzenlenmesi amacıyla TBMM tarafından kabul edilerek yürürlüğe giren Cartagena Biyogüvenlik Protokolüne aykırı şekilde 26 Haziran tarihinde bir talimat yayımladı. Çıkarılan talimat ile sadece AB'den gelen ürünlerde GDO'larla ilgili düzenleme yapmakta, geri kalan ülkelerle ilgili bir düzenleme getirilmemektedir. Oysa Bandırma örneğinde de olduğu gibi Türkiye'ye çoğunlukla ABD ve Latin Amerika kökenli GDO'lu ürünler girmektedir.

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası'nın da içinde bulunduğu GDO'ya Hayır Platformu Ankara Bileşenleri tarafından yapılan açıklamada² "hükümetin bu talimatla GDO'lu ürün ithalatını meşrulaştırmaya çalıştığı" belirtildi.

Canlı hayvan ithalatının yolu açıldı

Daha öncekilerde olduğu gibi 7 Kasım'da açıklanan AB İlerleme Raporunda da "Türkiye'nin sığır eti, canlı büyükbaş hayvan ve yan ürünlerdeki teknik ticari engelleri kaldırmadığı; bu teknik engellerin ikili yükümlülüklerle uygun olmadığı" belirtiliyordu. Yaklaşık 10 yıldan beri deli dana hastalığı (BSE) nedeniyle AB ve ABD'den yapılmayan canlı hayvan ithalatına 2007'de yeniden başlandı. 2006'da

² http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=6472&tipi=3&sube=0

çıkan YPK kararı uyarınca Avustralya'dan 2 bin baş süt sığırı ve düve ithal edilecek. Toplam 5 bin baş olarak planlanan ithalatın kalan bölümü yine bu ülke ya da ABD ve Uruguay'dan sağlanacak. TİGEM tarafından açılan ihaleye son başvuru tarihi 29 Kasım olarak belirlendi. AB'den ithalat için Mayıs 2008 itibariyle bu ülkelerin risk düzeylerinin aşağı çekilmesi bekleniyor.

Tarımda 2001 krizinden sonraki en kötü performans

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) açıklamasına göre; 2007'nin ilk 9 aylık döneminde gayrisafi milli hasılanın (GSMH) gelişme hızı yüzde 4 olurken; aynı dönemde tarım sektörü katma değeri yüzde 5,6 oranında küçüldü. Tarımdaki küçülme yılın üçüncü çeyreğinde (Temmuz-Ağustos-Eylül dönemi) yüzde 7,8'e ulaştı. Tarım sektöründe yaşanan bu küçülme, 2001 krizinden sonraki en kötü performansı yansıtmakta olup; bunu yalnızca küresel ısınmaya, kuraklığa bağlamak son derece kolaycı bir yaklaşımdır.

Tarıma ayrılan destek, GSMH'nin yüzde 1'inin altında

2006'da çıkarılan Tarım Kanunu'nun 21. maddesinde "Tarımsal destekleme programlarının finansmanı için Bütçeden ayrılacak kaynak, GSMH'nin yüzde birinden az olamaz" hükmü yer almaktadır. 2007'de kuraklık zararı ödemesi dahil 5 milyar 576 milyon YTL'lik tarımsal destek bütçesi GSMH'nin yüzde 0,86'sına denk gelirken, 2008 yılı için öngörülen 5 milyar 400 milyon YTL'lik destek tutarı GSMH'nin yüzde 0,75'ine düşüyor. Böylece, Tarım Kanunu'nun söz konusu hükmüne, ilk iki uygulama yılında da uyulmamış olacak.

Tarım ürünleri dış ticaret açığı 1 milyar dolara ulaştı

2007'nin 11 aylık dış ticaret rakamları tarım ürünleri ithalatının patladığını ortaya koyuyor. Ocak-Kasım dönemindeki tarım ürünleri ihracatı, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 6,7 artarak 3 milyar 337 milyon dolar; ithalatı da yüzde 61,6 artarak 4 milyar 220 milyon dolar oldu. Bu dönemde tarımsal dış ticaret açığı, 883 milyon dolara yükseldi. Geçen yıl Ocak-Kasım döneminde 3 milyar 127 milyon dolarlık ihracat, 2 milyar 611 milyon dolarlık ithalat yapılmış; 517 milyon dolarlık dış ticaret fazlası elde edilmişti.

Görev zararı uygulaması yeniden gündemde

13 Kasım tarihli Resmi Gazete'de Bakanlar Kurulu kararı ile TMO, Fiskobirlik'in stoklarında bulunan fındığı satın almakla görevlendirildi. Ayrıca fındık alımından ya da fındığın yağ olarak değerlendirilmesinden doğacak zararın görev zararı sayılarak Hazinece karşılanacağı belirtildi. Böylelikle tarım ürünlerinde 2000 yılında kaldırılan görev zararı uygulaması yeniden gündeme geldi.

2006'da Fiskobirlik'e 171 milyon YTL'lik DFİF kredisini kullandırmayan Hazine, şimdi yaklaşık 1 milyar dolarlık görev zararı ile karşı karşıya. Üstelik fındık fiyatının düşük belirlenmesi nedeniyle 2005-06 sezonunda 2 milyar dolara ulaşan fındık ihracatı 2006-07 sezonunda daha fazla fındık ihraç edilmesine rağmen 1,3 milyar dolar düştü, yani ülke en az 700 milyon dolar kaybetti. Fındık ihracatını yaklaşık yüzde 25'ini gerçekleştiren Kenan Oltan Ağustos 2005'te "Fiskobirlik iflas edecek" demişti. İflas eden Fiskobirlik'in yeni sahibi ise AKP.

Fiskobirlik AKP tarafından fethedildi!

2007'nin tarımda önemli gelişmelerinden birisi AKP hükümetinin Fiskobirlik yönetimini ele geçirmesi oldu. Bu konuya ilişkin olarak Bianet'te yayımlanan yazımda³ "MHP'nin kadrolaştığı Fiskobirlik ile AKP hükümetinin siyasal çatışmasının acısını üretici çekmekte. Fiskobirlik 12 Eylül 2006'da olağanüstü genel kurula gidecek, Başbakan ise fındık fiyatlarının 15 Eylül'de belli olacağını açıkladı. Yani Fiskobirlik AKP tarafından fethedilirse sorun kalmayacak" demiştim.

AKP hükümeti bu isteğini ancak 1 Aralık 2007 tarihinde yapılan olağan genel kurulda gerçekleştirebildi ve "siyasi iktidar olmadan sorunların çözülemeyeceğini" iddia eden Batı Karadenizli bir ilçe başkanının Yönetim Kurulu Başkanlığına seçilmesini başardı. Yeni yönetimin ilk icraatı ise Fiskobirlik bünyesinde bulunan Ordu Yağ Sanayii AŞ'de çalışan 91 emekçinin işine son vermek oldu.

AB İlerleme Raporu: Üretimle bağlantılı destekler sürüyor

7 Kasım'da açıklanan AB İlerleme Raporuna göre "Türkiye'de önemli bir alanı kapsayan tarımsal destek araçları üretimle ilişkili olarak uygulanmaya devam etmektedir. Bu uygulama, tarımsal destek araçlarının üretimle bağlantı kurulmadan hemen tüm sektörleri içerecek biçimde genişletildiği reformdan geçmiş OTP'nin mevcut çizgisinden esaslı şekilde değişiklik göstermektedir".

Aynı Raporda, tarımsal KİT'lerin faaliyetlerinde daha fazla şeffaflığın sağlanması istenmekte; TMO'nun faaliyet alanının hububat ve pirince ek olarak fındığı da içerecek biçimde genişletilmesi eleştirilmektedir. Ancak, TMO tarafından buğday unu ihracatının desteklenmesi konusunda sürdürülen mekanizmanın 2007 yılında askıya alınması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Yorumu ihtiyaç var mı?

Tarımda çözüme devam ediyor

2007 yılı Eylül döneminde (Ağustos, Eylül, Ekim ayları) istihdam edilenlerin sayısı, geçen yılın aynı dönemine göre 233 bin kişi artarak, 23 milyon 361 bin kişiye ulaşırken, tarım sektöründe çalışan sayısı 176 bin kişi azaldı. Yani tarımda çözüme devam ediyor. Buna karşılık Tarım ve Köyşleri Bakanı ise "Tarımdan kaçan yok, kuraklık var" diyor⁴.

Türkiye gerek coğrafi, gerekse iklim göstergeleri açısından çok çeşitli tarım ürünlerinin yetiştirilmesine uygun bir ülke. Ancak uygulanan politikalarla bir yandan çiftçi tarımdan uzaklaşıyor öte yandan da ihracat kısıtlanıyor, üstelik ithalat yoluyla döviz kaybı oluyor. Ayrıca sübvansiyonlarla desteklendiği için dışarıdan ucuza alınan ürünler, yerli üreticilere rakip olarak, onların ürünlerini ucuza satmasına ve yoksullaşmasına neden oluyor.

Sorunun çözümü ise IMF-Dünya Bankası destekli program yerine ülkenin doğal koşullarına, halkın ihtiyaç ve çıkarlarına uygun üretim odaklı bir programın hayata geçirilmesine bağlı.

³ <http://www.bianet.org/bianet/kategori/ekonomi/83477/tmodan-findik-alimi-fiskobirlik-devre-disi>

⁴ <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=241975>